

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ТА ЙОГО ВІДНОВЛЕННЯ

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON INTERNATIONAL TOURISM AND ITS RECOVERY

УДК 338.48(1-87):616.921.5-036.21

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct81-41>

Ємчук Т.В.

к.г.н., доцент,
асистент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Арпуть О.В.

к.т.н., доцент кафедри
готельно-ресторанної справи,
Національний університет харчових технологій

Підгірна В.Н.

к.е.н.,
доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Yemchuk Tetiana

Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University

Arpuly Oksana

National University of Food Technologies

Pidhirna Valentyna

Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University

Стаття досліджує глибокий негативний вплив пандемії на глобальний туристичний сектор. Вона аналізує масштабні зниження кількості міжнародних подорожей, закриття кордонів і припинення авіасполучень, що призвело до кризи у сфері гостинності та туристичних послуг. У статті детально розглядаються зміни в туристичному секторі під час пандемії та їх вплив на поведінку туристів і управління туризмом. Зокрема, автори аналізують зниження попиту на міжнародні подорожі, зміцнення туристичних уподобань на користь внутрішнього туризму та зростання інтересу до віддалених, малолюдних напрямків, які забезпечують більшу безпеку. Важливою складовою дослідження є оцінка того, як пандемія прискорила впровадження цифрових технологій у туристичній галузі, зокрема безконтактних послуг, онлайн-бронювання та віртуальних турів. Особливу увагу приділено прогнозам щодо майбутнього відновлення туризму, зокрема поступовому зростанню попиту на подорожі та змінам у поведінці туристів.

Ключові слова: COVID-19, міжнародний туризм, відновлення галузі, економічний вплив, стратегії відновлення.

The article "The impact of the COVID-19 pandemic on international tourism and its recovery" is devoted to the analysis of the impact of the global pandemic on the tourism industry, which has suffered some of the most serious losses among all sectors of the economy. Since the beginning of the pandemic, the borders of many countries have been closed and international travel has stopped, which has caused a massive reduction in the number of tourists and a significant decrease in tourism revenues. Air transport, hospitality, travel agencies and other related industries have suffered serious losses due to restrictions on mobility and social distancing. This has had a negative impact not only on major tourist destinations, but also on small economies dependent on tourism income. The article examines in detail the changes in the tourism sector during the pandemic and how this has affected tourist behavior and tourism management. In particular, the authors analyze the decline in demand for international travel, the shift in tourist preferences in favor of domestic tourism, and the growing interest in remote, uncrowded destinations that offer greater safety. An important component of the study is an assessment of how the pandemic has accelerated the use of digital technologies in the travel industry, such as contactless services, online bookings and virtual tours. One of the key aspects of the article is the consideration of measures aimed at the recovery of the tourism sector after the reduction of morbidity and the gradual opening of borders. The authors emphasize the importance of implementing new travel safety and hygiene standards, including social distancing, mandatory testing and vaccination for travelers. In addition, the state plays a key role in supporting the industry through subsidies and incentive programs for tourism businesses, as well as in introducing new policies to attract tourists. Finally, the article predicts the future of tourism, noting that the recovery of the industry will be gradual and uneven. The authors believe that the pandemic will lead to lasting changes in travel behavior, such as a greater emphasis on safety, sustainability and responsible tourism.

Keywords: COVID-19, international tourism, industry recovery, economic impact, recovery strategies.

Постановка проблеми. Пандемія COVID-19 стала однією з найглобальніших криз XXI століття, яка суттєво вплинула на економіку, суспільство та способи життя людей у всьому світі. Однією з галузей, що зазнала найбільших втрат, став міжнародний туризм, який раніше був важливою складовою світової економіки та забезпечував мільйони робочих місць у різних країнах. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), у 2020 році світовий туризм втратив понад 70 % обсягів через обмеження на подорожі та закриття кордонів, що призвело до суттєвого скорочення туристичних потоків та доходів від подорожей.

Для багатьох країн, особливо тих, економіка яких значною мірою залежить від туризму, пандемія стала серйозним викликом, що призвела до втрати робочих місць, закриття підприємств та значного зниження надходжень до бюджету.

Водночас зміна поведінки туристів та поява нових трендів у подорожах створила нові можливості для відновлення галузі, що поступово почало відбуватися після зняття частини обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць, виконаних дослідниками В.А. Даниленко-Кульчицькою, Ф.О. Журавкою, Г.П. Філатовою, Ю.В. Галинською, І.Є. Яровою, П.О. Подлепіною, Л.В. Кучечук, Д.М. Тюріною та іншими [1–2, 5–6], свідчить про масштабний вплив пандемії COVID-19 на сферу туризму. Дослідники акцентують увагу на безпрецедентному спаду міжнародних туристичних потоків, який у короткостроковій перспективі спричинив значні економічні втрати для галузі. Сьогодні провідні економісти та фахівці індустрії туризму спільно шукають шляхи виходу з кризи, досліджують нові можливості ринку і працюють над адаптацією галузі до

сучасних світових вимог. Тому вивчення впливу пандемії COVID-19 на розвиток туристичної галузі світу є важливою науковою задачею.

Постановка завдання. Ця стаття має на меті дослідити вплив пандемії COVID-19 на міжнародний туризм, оцінити її економічні наслідки, а також розглянути процес відновлення галузі та нові тенденції, які з'явилися в період після кризи. На основі статистичних даних та аналітичних оглядів, стаття дозволить побачити, як різні країни адаптувалися до нових умов та які стратегії були ефективними для відновлення туристичних потоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародний туризм відіграє важливу роль у розвитку світової економіки та сприяє створенню мільйонів робочих місць у багатьох країнах. Ця галузь є одним з основних джерел доходів для державних бюджетів і приватного сектору, а також сприяє культурному обміну та міжнародному співробітництву.

Туристичний сектор забезпечує робочі місця не лише в традиційних галузях, таких як готельний бізнес, авіаперевезення та організація турів, але й у суміжних сферах, таких як роздрібна торгівля, громадське харчування, культура та розваги [4]. Це створює значний мультиплікативний ефект, коли кожен туристичний долар стимулює економічну активність у різних секторах економіки. За даними Всесвітньої ради з подорожей та туризму, у 2019 році туризм забезпечував понад 10 % світового ВВП і понад 330 мільйонів робочих місць, що становить приблизно 10 % загальної зайнятості у світі.

Для багатьох країн, особливо тих, де природні та культурні ресурси є основою економіки, туризм виступає стратегічним сектором, що дозволяє забезпечити сталий розвиток та залучення іноземних інвестицій.

Крім економічного впливу, міжнародний туризм відіграє важливу роль у формуванні позитивного іміджу країни на світовій арені, сприяючи культурному обміну та створенню міжнародних зв'язків.

Це, у свою чергу, сприяє залученню нових інвестицій та підвищенню туристичної привабливості країни. Таким чином, міжнародний туризм є не лише джерелом доходів та створення робочих місць, але й важливим чинником економічної стабільності та зростання для багатьох держав. Його значення для світової економіки важко переоцінити, що робить відновлення туристичної галузі після пандемії критично важливим завданням для забезпечення економічної стабільності та процвітання багатьох країн.

Пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентний спад у міжнародних туристичних потоках. До пандемії глобальний туризм демонстрував стабільне зростання, збільшуючи свій внесок у світову економіку та забезпечуючи значний рівень зайнятості. Однак у 2020 р. суворі обмеження на поїздки, закриття кордонів та численні карантинні заходи стали причиною різкого скорочення кількості подорожей по всьому світу. Це призвело до суттєвих втрат для туристичного сектору, включаючи авіакомпанії, готелі, туристичні агенції та підприємства, що займаються організацією культурних заходів.

За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2020 р. кількість міжнародних туристів скоротилася на 74 % порівняно з 2019 р., що стало найгіршим показником у сучасній історії. Це означає втрату понад мільярда міжнародних прибуттів, що суттєво вплинуло на економіки країн, які значною мірою залежать від туризму. Особливо постраждали регіони, де туризм є ключовим джерелом доходів, такі як Південна Європа, Південно-Східна Азія та Карибський басейн. Найсильніше скорочення кількості туристів спостерігалось в Європі, Азії та Тихоокеанському регіоні, де багато країн запровадили повні або часткові обмеження на в'їзд для іноземних громадян. Наприклад, популярні туристичні напрямки, такі як Італія, Іспанія та Франція, зазнали значного зменшення відвідувань, що призвело до втрати мільярдів доларів

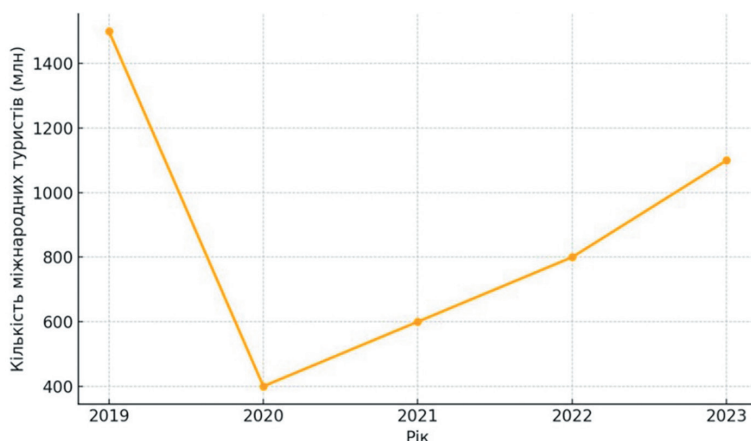

Рис. 1. Зміна кількості міжнародних туристів у світі (2019–2023 рр.), побудовано авторами на основі

Джерело: [7]

доходів. В Азії Китай, Таїланд та інші країни, які приймали мільйони туристів щороку, були змушені закрити свої кордони, що спричинило різке падіння туристичних потоків.

Незважаючи на серйозні втрати, 2021 рік став початком поступового відновлення туризму, коли багато країн почали знімати обмеження на поїздки завдяки масовій вакцинації населення. Водночас процес відновлення залишався нерівномірним, оскільки різні країни відновлювали подорожі з різною швидкістю залежно від темпів вакцинації та дотримання санітарних норм. За даними UNWTO, у 2021 р. міжнародні прибуття зросли приблизно на 4 % порівняно з 2020 р., однак це все ще залишалося на 72 % нижче рівня 2019 р. Рисунок 1 допомагає наочно зрозуміти вплив пандемії на туристичну галузь та показує процес її відновлення у постпандемічний період.

Цей графік ілюструє зниження кількості міжнародних туристів у різних регіонах світу у 2020 р. порівняно з 2019 р., що було спричинене пандемією COVID-19. Найбільше скорочення спостерігалось в Європі, де кількість туристів зменшилася більш ніж на 400 мільйонів осіб. Азія-Тихоокеанський регіон також зазнав значного зниження, втративши понад 280 мільйонів туристів через суворі обмеження на подорожі та закриття кордонів, особливо в таких країнах, як Китай та Таїланд.

Пандемія COVID-19 завдала серйозного удару по глобальному туристичному сектору, спричинивши значні втрати доходів і серйозно вплинувши на ВВП багатьох країн. Туризм, який до пандемії був важливою складовою світової економіки та забезпечував значну частку доходів у багатьох країнах, зазнав безпрецедентного спаду через обмеження на поїздки, закриття кордонів та карантинні заходи.

За даними UNWTO, у 2020 р. глобальні доходи від міжнародного туризму скоротилися на понад 60 % порівняно з 2019 роком. Це призвело до втрати більше ніж 1 трильйона доларів США, що

мало безпосередній вплив на державні бюджети, компанії у сфері гостинності, авіакомпанії, готелі та інші підприємства, які залежать від туристів. У 2020 р. доходи від міжнародних поїздок скоротилися до рівня, який був понад десятиліття тому.

Найбільші втрати доходів зазнали країни, які сильно залежать від туризму, наприклад, країни Карибського басейну, Південно-Східної Азії, Південної Європи, а також популярні туристичні напрямки, як-от Франція, Іспанія, Італія та Таїланд.

Скорочення туристичних потоків мало суттєвий вплив на загальне економічне зростання. За підрахунками, частка туризму у світовому ВВП скоротилася з 10,4 % у 2019 році до близько 5,5 % у 2020 році. Це стало наслідком масового закриття підприємств та втрати робочих місць у галузі.

Зниження доходів від туризму також призвело до скорочення іноземних валютних надходжень, що негативно вплинуло на торговельний баланс багатьох країн. Це ускладнило ситуацію з фінансовими резервами, що є особливо важливим для країн, які мають обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків. У багатьох випадках уряди були змушені вдаватися до запозичень або скорочення державних видатків для підтримки економіки в умовах кризи.

Рисунок 3 показує різке зниження доходів у 2020 році, коли пандемія COVID-19 призвела до закриття кордонів і обмежень на подорожі. У наступні роки спостерігається поступове відновлення туристичних доходів, але навіть у 2023 році вони все ще не досягли рівня 2019 року. Це підкреслює тривалий вплив пандемії на туристичний сектор та необхідність зусиль для повного відновлення галузі.

З початком масової вакцинації та поступовим зняттям обмежень, туристичний сектор почав поступово відновлюватися. Проте повне повернення до рівня 2019 року все ще залишається викликом. Відновлення туристичних потоків значною мірою залежить від таких факторів, як

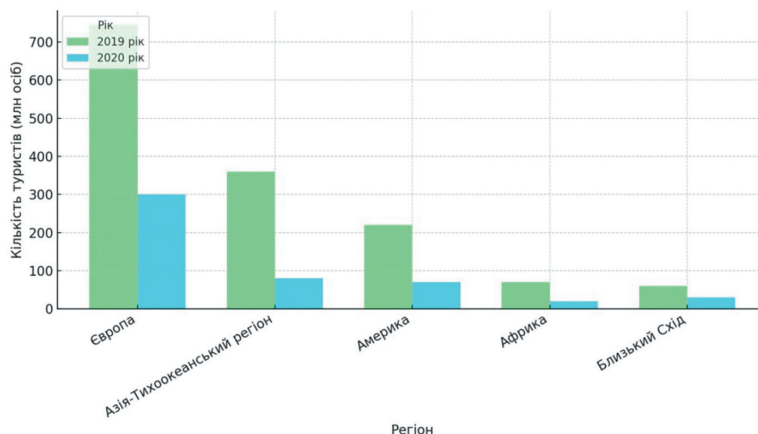

Рис. 2. Кількість міжнародних туристів за регіонами у 2019 та 2020 роках, побудовано авторами на основі

Джерело: [11]

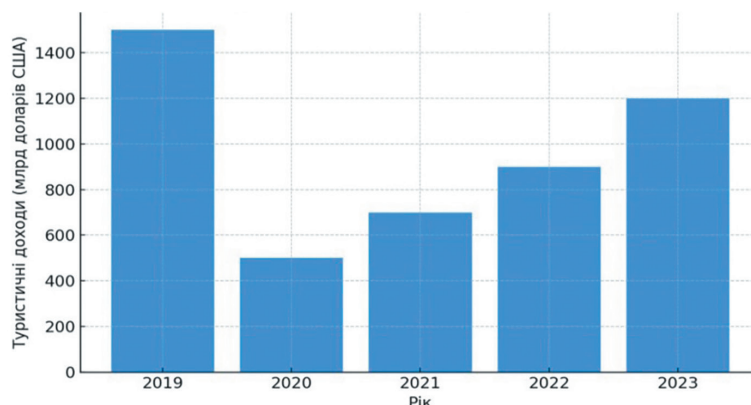

Рис. 3. Порівняння туристичних доходів у світі до та після пандемії, побудовано авторами на основі

Джерело: [11]

темпи вакцинації, рівень довіри до безпеки подорожей, а також економічна ситуація у країнах, що відправляють туристів. Таким чином, пандемія COVID-19 серйозно вплинула на доходи від туризму та економіку багатьох країн, що змусило їх переглянути стратегії розвитку туристичного сектору та шукати нові способи залучення туристів і відновлення галузі в постпандемічний період.

Пандемія COVID-19 значно вплинула на зайнятість у туристичному секторі, який став одним із найбільш постраждалих у всьому світі. З початком пандемії у 2020 році закриття кордонів, суворі обмеження на подорожі та локдауни спричинили масове скорочення робочих місць у готельному бізнесі, авіакомпаніях, туристичних агентствах, ресторанах та інших підприємствах, які обслуговують туристів. Це призвело до значного зменшення доходів багатьох працівників, що загострило соціально-економічні проблеми в багатьох країнах. Зокрема, за даними UNWTO, у 2020 році загалом втрачено близько 100 мільйонів робочих місць у сфері туризму. Вразливими виявилися ті країни, економіка яких значною мірою залежить від туризму. Наприклад, у Таїланді зайнятість у туристичному секторі знизилася майже на 60 %, а в Іспанії та Італії кількість працівників у цій галузі скоротилася більше ніж на половину. У США туристична галузь втратила понад 4 мільйони робочих місць у 2020 році через обмеження на поїздки як всередині країни, так і за її межами.

Втрата роботи для мільйонів людей спричинила зниження рівня доходів та погіршення умов життя багатьох сімей, які залежали від роботи в туристичній індустрії. Це також вплинуло на регіони, де туризм є основним джерелом доходів для місцевих громад, що призвело до посилення міграції та відтоку кваліфікованих кадрів в інші сфери або регіони.

Починаючи з 2021 року, зі зняттям частини обмежень та початком масової вакцинації, рівень зайнятості в туристичному секторі почав поступово

відновлюватися. Проте це відновлення проходило нерівномірно між країнами та регіонами. Наприклад, у США, де програма підтримки малого бізнесу була однією з наймасштабніших, зайнятість почала відновлюватися швидше. У Європі, завдяки введенню COVID-паспортів, відновлення було помітним у літні місяці 2021–2022 рр.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку, у багатьох країнах кількість робочих місць у туристичній галузі все ще не повернулася до рівня 2019 року. Зниження доходів багатьох підприємств, невизначеність щодо нових хвиль вірусу та зміни у звичках споживачів змусили роботодавців бути обережними щодо розширення штату. Водночас зростання популярності внутрішнього туризму та цифровізація деяких аспектів туристичного бізнесу сприяли створенню нових робочих місць, що відповідають новим вимогам ринку. Таким чином, пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для зайнятості у туристичному секторі, призвівши до масових скорочень та зміни структури робочої сили. Відновлення зайнятості залишається ключовим завданням для урядів та міжнародних організацій, оскільки повернення до докризових показників потребує додаткових зусиль у вигляді підтримки підприємств, стимулювання туристичного попиту та адаптації до нових умов роботи в галузі.

Ось лінійний графік, що показує зміну рівня зайнятості в туристичному секторі в різних країнах (Франція, США, Іспанія, Італія та Таїланд) з 2019 по 2023 роки. Графік ілюструє значне зниження кількості робочих місць у 2020 році, коли пандемія спричинила масові скорочення в галузі через закриття кордонів і обмеження на подорожі. У наступні роки спостерігається поступове відновлення рівня зайнятості, однак у деяких країнах кількість робочих місць досі не досягла рівня 2019 року. Це підкреслює тривалий вплив пандемії на робочі місця у туристичному секторі та необхідність додаткових заходів для підтримки відновлення.

Пандемія COVID-19 суттєво змінила уподобання туристів та спричинила виникнення нових трендів у сфері подорожей. Одним із найяскравіших проявів цих змін став розвиток внутрішнього туризму, який набув популярності як альтернатива міжнародним поїздкам у період обмежень на подорожі. Закриття кордонів та суворі карантинні заходи змусили мільйони людей змінити свої плани щодо відпочинку та відкрити для себе нові можливості для подорожей у межах власних країн.

Внутрішній туризм став привабливим через менші ризики для здоров'я, простішу логістику та можливість уникнути складних процедур перетину кордонів, таких як тестування на COVID-19 та обов'язковий карантин. Це дало змогу людям насолодитися відпочинком у більш безпечному середовищі, а також підтримати місцеві туристичні підприємства, які постраждали від втрати іноземних відвідувачів. У багатьох країнах уряди запровадили спеціальні програми та ініціативи для стимулювання внутрішнього туризму,

такі як субсидії на подорожі, знижки на готельне розміщення та податкові пільги для туристів. Розвиток внутрішнього туризму в умовах пандемії змінив структуру попиту та вплинув на туристичні підприємства, які змушені були адаптувати свої пропозиції до потреб місцевих відвідувачів. Хоча міжнародний туризм поступово відновлюється, внутрішній туризм зберігає свою популярність, і багато туристів продовжують обирати відпочинок у межах своєї країни через відносно низькі витрати, доступність та безпеку. Ця тенденція створює нові можливості для місцевих громад та сприяє розвитку інфраструктури у тих регіонах, які раніше були менш популярними серед відвідувачів.

Рисунок 5 ілюструє зростання популярності внутрішнього туризму в ключових країнах (Франція, США, Іспанія, Італія та Таїланд) у 2022 році. Графік показує, що в усіх зазначених країнах кількість внутрішніх поїздок значно перевищувала кількість міжнародних. Це свідчить про те, що після пандемії туристи частіше обирали подорожі у межах

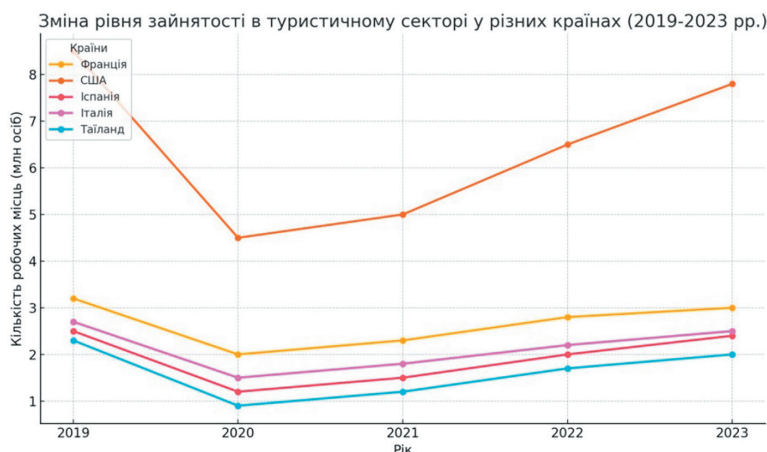

Рис. 4. Зміна рівня зайнятості в туристичному секторі (2019–2023 рр.), побудовано авторами на основі Джерело: [14]

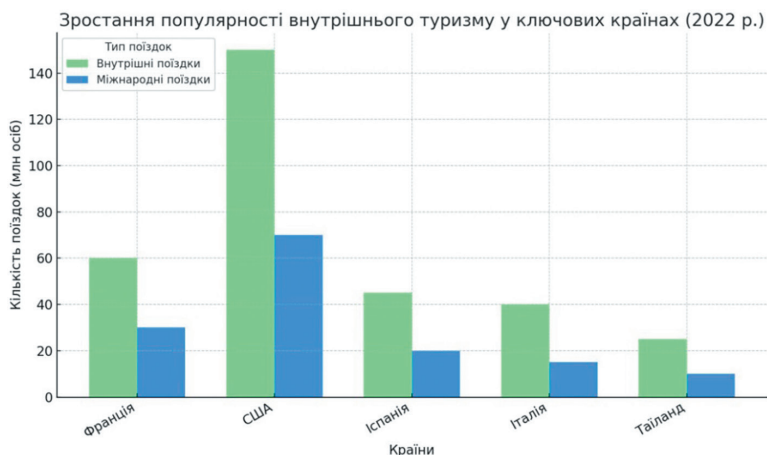

Рис. 5. Зростання популярності внутрішнього туризму у ключових країнах (2022 р.), побудовано авторами на основі

Джерело: [10]

Рис. 6. Популярність різних типів до та після пандемії, побудовано авторами на основі

Джерело: [9]

своїєї країни, що було зумовлено безпековими міркуваннями та спрощеними умовами подорожей. Внутрішній туризм став важливим драйвером відновлення туристичної галузі, особливо в країнах із розвинутою інфраструктурою для внутрішніх подорожей.

Ось графік, що показує зміни в популярності різних типів туризму до пандемії (2019 рік) та після неї (2023 рік). На графіку видно, що екотуризм значно зріс у популярності після пандемії, оскільки люди стали більше цінувати природу та відпочинок на відкритому повітрі. Водночас популярність медичного туризму дещо знизилася через обмеження на поїздки та зміну пріоритетів туристів. Віртуальні тури, які були майже невідомі до пандемії, суттєво зросли в популярності, оскільки багато людей під час карантинних обмежень почали досліджувати нові місця онлайн. Культурний туризм залишився популярним, але втратив частку на користь інших видів, таких як екотуризм. Популярність круїзного туризму також знизилася через ризики та обмеження, пов'язані з пандемією.

Відновлення туристичної галузі після пандемії COVID-19 стало складним процесом, що вимагав адаптації до нових реалій та розробки ефективних стратегій. Країни по-різному підходили до відновлення туризму, запроваджуючи інноваційні заходи та програми, спрямовані на стимулювання туристичних потоків, підвищення довіри до безпеки подорожей та підтримку місцевих туристичних підприємств.

Рисунок 7 показує порівняння темпів зняття карантинних обмежень та їх вплив на зростання кількості туристів з 2020 по 2023 рік. На карті видно, як зростання рівня зняття обмежень (значення від 0 до 1) корелює зі збільшенням кількості туристів. Наприклад, у США та Франції швидше зняття обмежень сприяло більшому зростанню туристичних потоків. Італія та Таїланд відновлювалися повільніше через більш поступове зняття обмежень.

Постпандемічний період став часом великих викликів та нових можливостей для туристичної галузі, яка продовжує адаптуватися до змін, що принесли пандемія COVID-19 та її наслідки. Під

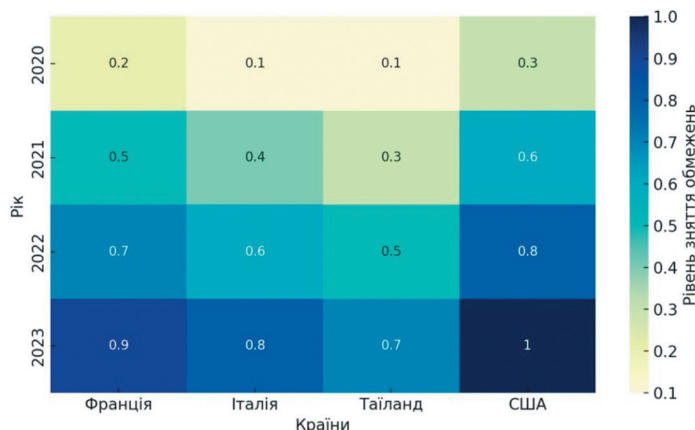

Рис. 7. Порівняння темпів зняття обмежень та їх вплив на зростання кількості туристів з 2020 по 2023 рік, побудовано авторами на основі

Джерело: [8; 13]

час відновлення галузі з'являються нові стандарти, що стосуються безпеки, екології та впровадження цифрових технологій. Хоча багато країн поступово знімають обмеження на подорожі, частина нових стандартів безпеки залишається актуальною. Це включає вимоги до тестування перед подорожами, сертифікати вакцинації, використання масок у громадських місцях та дотримання соціальної дистанції в туристичних об'єктах. Нові заходи безпеки стали не лише обов'язковими вимогами, але й способом підвищення довіри туристів до безпечних поїздок.

Багато туристів тепер очікують від готелів, авіакомпаній та туристичних агентств чітких правил та стандартів щодо дезінфекції, вентиляції приміщень та забезпечення безпеки. Впровадження цих стандартів стало частиною нової нормальності, яку галузь змушена прийняти для залучення туристів, навіть після зняття більш жорстких карантинних заходів.

Пандемія дала туристичному сектору час для переосмислення та перегляду підходів до збереження природних ресурсів. Тривалий період обмежень на подорожі дозволив деяким екосистемам відновитися від надмірного туристичного навантаження. Це змусило багато країн та регіонів зосередитися на створенні більш стійких туристичних практик, які поєднують збереження природи з економічним розвитком.

Попит на екотуризм значно зріс у постпандемічний період, оскільки туристи стали більше цінувати природні ландшафти [3], збереження дикої природи та культурну автентичність. Наприклад, подорожі до національних парків, участь у волонтерських програмах з охорони природи та відвідування екологічно чистих курортів стали популярнішими. Це створює можливість для розвитку екологічно відповідального туризму, який приносить користь як туристам, так і місцевим громадам.

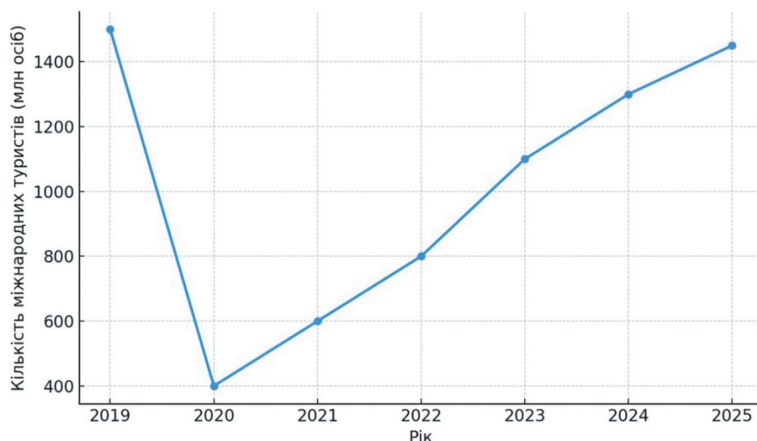

Рис. 8. Прогноз розвитку туристичних потоків на 2024–2025 рр., побудовано авторами на основі

Джерело: [7]

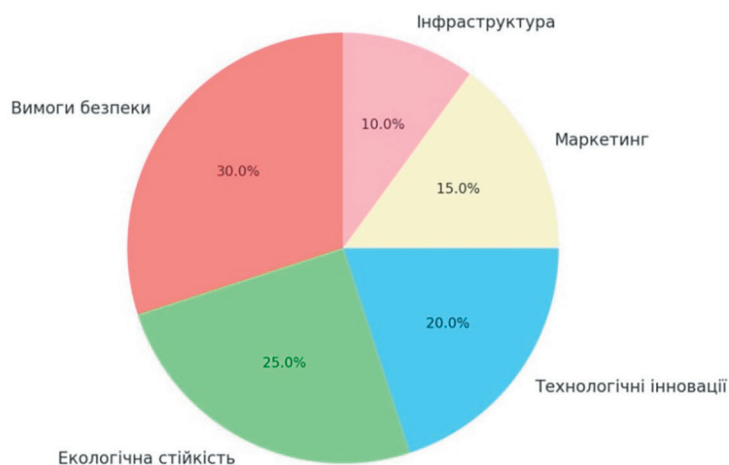

Рис. 9. Основні чинники, що впливатимуть на відновлення туризму в майбутньому, побудовано авторами на основі

Джерело: [12]

Постпандемічний період став часом великих змін для туристичної галузі, який супроводжується новими викликами та перспективами. Збереження стандартів безпеки, розвиток екологічного туризму та впровадження цифрових технологій визначатимуть майбутнє галузі, роблячи її більш стійкою та адаптованою до нових потреб туристів. Водночас успіх цих змін залежить від здатності галузі інтегрувати нові практики та знайти баланс між економічними потребами та екологічною відповідальністю.

Рисунок 8 демонструє поступове відновлення туризму після значного спаду у 2020 році через пандемію COVID-19. Прогнозоване зростання на 2024 і 2025 роки вказує на можливе наближення кількості туристів до рівня, який спостерігався до пандемії у 2019 році.

На рисунку 9 відображені чинники, як вимоги безпеки (30 %), екологічна стійкість (25 %), технологічні інновації (20 %), маркетинг (15 %) та інфраструктура (10 %). Ці фактори відіграють ключову роль у відновленні туристичних потоків, оскільки туристи шукають безпечні умови для подорожей, стійкі практики, а також нові цифрові рішення для зручнішого планування своїх поїздок.

Висновки. Пандемія COVID-19 стала найбільшим викликом для міжнародного туризму за останні десятиліття, спричинивши безпрецедентний спад у туристичних потоках, втрати робочих місць та значне скорочення доходів у багатьох країнах. Різке зменшення кількості туристів у 2020 році, жорсткі обмеження на подорожі та закриття кордонів продемонстрували вразливість туристичного сектору до глобальних криз. Водночас, пандемія висвітлила важливість гнучкості, інновацій та адаптації до змінних умов ринку.

Для досягнення сталого відновлення туристичного сектору необхідна тісна міжнародна співпраця між країнами, міжнародними організаціями та приватним сектором. Важливо спільно працювати над розробкою нових стандартів безпеки, обмінюватися інформацією про нові виклики та практики, а також координувати дії для підтримки міжнародних подорожей.

Таким чином, забезпечення стійкого відновлення туризму потребує спільних зусиль, орієнтованих на інновації, стійкість та підтримку міжнародного співробітництва. Тільки так туристичний сектор зможе не лише повернутися до докризових показників, але й стати більш стійким та готовим до викликів майбутнього.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Даниленко-Кульчицька В.А. Вплив пандемії COVID-19 на туристичний ринок світу та України. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 58-1. С. 120–124 с.

2. Журавка Ф.О., Філатова Г.П., Галинська Ю.В., Ярова І.Є. Розвиток ринку міжнародного туризму в умовах пандемії COVID-19: світові тенденції та Україна. *Міжнародні економічні відносини*. 2021. № 4 (238). С. 100–109.

3. Лібенко Ю.С., Гутарева Ю.В. Екологічний туризм в умовах пандемії COVID-19: проблеми та перспективи розвитку. *ECONOMICS: time realities*. № 3 (55). 2021. 68–73.

4. Підгірна В., Ємчук Т. Перспективи розвитку ринку туристичних послуг України в умовах трансформаційних змін. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 49. С. 46–51.

5. Подлепіна П.О., Кучечук Л.В. Проблеми та перспективи міжнародного туризму в постковідному світі. *Бізнесфорум*. 2022. № 7. С. 155–161.

6. Тюріна Д.М. Міжнародний туризм в умовах пандемії: проблеми та шляхи подальшого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 30. С. 78–88.

7. Gossling S., Scot, D., Hall C. M. Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*. 2021. Vol. 29, No. 1. P. 1–20.

8. Hall C. M., Scott, D. Climate change and tourism: COVID-19 as a critical juncture. *Journal of Sustainable Tourism*. 2021. Vol. 29(1). P. 1–19.

9. Sigala M. Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*. 2020. Vol. 117. P. 312–321.

10. OECD. Rebuilding tourism for the future: COVID-19 policy responses and recovery. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення 13.10.2024)

11. UNWTO. International Tourism Highlights. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення 17.10.2024)

12. UNWTO. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/tourism-covid-19> (дата звернення 13.10.2024)

13. UNWTO. Tourism and COVID-19: Navigating through the Crisis. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення 15.10.2024)

14. World Travel & Tourism Council. (2023). *Travel & Tourism Economic Impact Reports*. WTTC. URL: <https://www.wttc.org> (дата звернення 15.10.2024)

REFERENCES:

1. Danilenko-Kulchytska V.A. (2020). Vplyv pandemii COVID-19 na turystychnyi rynek svitu ta Ukrainy [Impact of the COVID-19 pandemic on the tourism market of the world and Ukraine]. *Prychornomorski Ekonomichni Studii*, vol. 58(1), pp. 120–124.

2. Zhuravka F. O., Filatova H. P., Halynska Yu. V., Yarova I. Ye. (2021). Rozvytok rynku mizhnarodnoho turyzmu v umovakh pandemii COVID-19: Svitovi tendentsii ta Ukraina [Development of the international tourism market in the context of the COVID-19 pandemic: Global trends and Ukraine]. *Mizhnarodni Ekonomichni Vidnosyny*, vol. 4(238), pp. 100–109.

3. Libenko Yu. S., Hutareva Yu. V. (2021). Ekolohichni turyzm v umovakh pandemii COVID-19: Problemy ta perspektyvy rozvytku [Ecological tourism in

the context of the COVID-19 pandemic: Problems and prospects for development]. *Economics: Time Realities*, 3(55), 68–73.

4. Pidgirna V., Yemchuk T. (2020). Perspektyvy rozvytku rynku turystychnykh posluh Ukrainy v umovakh transformatsiinykh zmin [Prospects for the development of Ukraine's tourism services market in the context of transformational changes]. *Infrastruktura rynku*, vol. 49, pp. 46–51.

5. Podlepina P. O., Kuchechuk L. V. (2022). Problemy ta perspektyvy mizhnarodnoho turyzmu v postkovidnomu sviti [Problems and prospects of international tourism in the post-COVID world]. *Biznesforum*, vol. 7, pp. 155–161.

6. Tyurina D. M. (2021). Mizhnarodnyi turyzm v umovakh pandemii: Proble ta shliakhy podalshoho rozvytku [International tourism in the context of the pandemic: Problems and ways of further development]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 30, pp. 78–88.

7. Gossling S., Scott D., Hall C. M. (2021). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 29(1), pp. 1–20.

8. Hall C. M., Scott D. (2021). Climate change and tourism: COVID-19 as a critical juncture. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 29(1), pp. 1–19.

9. Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, no. 117, pp. 312–321.

10. OECD. (2024). Rebuilding tourism for the future: COVID-19 policy responses and recovery. Available at: <https://www.oecd.org> (accessed October 13, 2024)

11. UNWTO. (2024). International Tourism Highlights. World Tourism Organization. Available at: <https://www.unwto.org> (accessed October 17, 2024)

12. UNWTO. (2024). Tourism and COVID-19: Navigating through the Crisis. World Tourism Organization. Available at: <https://www.unwto.org/tourism-covid-19> (accessed October 13, 2024)

13. UNWTO. (2024). World Tourism Organization. Available at: <https://www.unwto.org> (accessed October 13, 2024)

14. World Travel & Tourism Council (WTTTC). (2023). Travel & Tourism Economic Impact Reports. Available at: <https://www.wttc.org> (accessed October 15, 2024)